

nog de grootste waarde. Dat Calvijn met hem hierin overeenstemde, kan, waar de historie van iets anders zwijgt, als argumentum e silentio veilig worden aangenomen.

In Nederland bleef men deze opvatting huldigen. De synode van Dordrecht van 1578 plaatst zich geheel op dat standpunt en die van 1618 en '19 hield zich weinig meer met deze vraag bezig, waarover een vaste opinie zich had gevormd.¹⁾

Bij het nagaan van den inhoud van Beza's stuk kunnen we korter zijn dan bij dat van Gregorius. Het stuk zelf is ook veel korter. Personages zijn: Abraham, Sara en Isaïc. twee groepen herders, de Verbondengel, Satan. Het gegeven is zooals de titel aanduidt, de inhoud van Genesis 22. Het stuk is een z.g. denaeter met middenin een pauze. De groepen van herders treden er in op als het koor van vrouwen in den „Christos paschoon“, en Satan in monniksgewaad (hier wordt geherinnerd aan de mystrie- en sinnespelen der rederijkers, die soms als strijdmiddel tegen de Roomsche kerk werden gebruikt) berekent op elk moment de kansen der mislukking van het verlossingsplan.

Aandoenlijk is het gesprek tusschen Abraham en zijn kind, als het vreeselijk oogenblik langzaam, maar met benauwde zekerheid nadert. Laat ik alleen voor U vertolken het slotwoord van den verbondengel.

Ik zweer U bij mijn eigen majesteit,
En bij de deugden mijner Goddelijkheid:
Omdat gij deze zaak aldus gedaan
En tot zoover mijn wil gehoorzaamd hebt,
Dat gij het leven van Uw een'ge boodt
Ondanks den Satan en zijn boezen wil,
Zal ik u zegenen met uw geslacht.
Ziet gij des hemels glinsterend gelaat?
Ziet gij de korrels van het oeverzand?
Zoo zal ik uw nakomelingschap doen groeien,
Dat zij het heil der hemels in gelat
En 'toeverzand in menigt' evenaardt,
Dat d'aard-omringende oceaen omwilt.
Uw zaad zal die het haten overheeren
En door dien Eenen, die zijn oorsprong neemt
Uit u, zal ik een rijken zegen leggen
Op alle volken van het wereldronde,
De schatten van mijn Goddelijke almacht,
Het milde loon voor uw gehoorzaamheid.

Gij zult mij toestemmen, heel wat minder dichtelijke kracht grijpt uit Beza's werk, dan uit den forscheren bouw van Gregorius ons aan. Maar beiden zijn één in den drang, hun God te dienen en te verheerlijken met hun werk.

Beza zegt er zelf van: „Terwijl ik deze heilige geschiedenissen las met verwonderlijk genot en éénig profijt, greep mij een begeerte aan, te trachten haar inhoud in verzen over te brengen, niet alleen om er dieper in te dringen en ze vast te houden, maar ook God te verheerlijken op alle mij mogelijke manier: pour louer Dieu en toutes sortes à moy possibles“.

In de derde plaats slaan wij een blik op twee bijbelsche eposse: „Het verloren paradijs“ van Milton en Bilderdijs „Ondergang der eerste wereld“.

Dr. Kuiper schrijft in zijn rectorale oratie van 1892 „Het Calvinisme en de kunst“ pag. 30: „Bilderdijs was als Calvinist Milton niet. Maar wie naast het „Paradise lost“ Bilderdijs onafgewerkt epos legt, tast en grijpt toch in die verwante en elkaar aanvullende stof bij Milton en Bilderdijs de eenheid van de Calvinistische gedachte. Uit Bilderdijs epos niet minder dan uit Miltons stouten zang voel ik mij nog altoos den donder van Gods vrijmachtige souvereiniteit in de ziel dreunen.“

En in de 97ste aantekening achter in dit geschrift zegt hij: „Het karakteristieke zoowel in Miltons als in Bilderdijs epos is, dat beiden een voorstelling in hun zang schilderen, waarin niet de mensch, maar God zelf tegen de macht van het booze strijdt.“ — Geen spoor dus bij Kuiper van een afkeurend oordeel.

Ik moet om de wille van mijn opzet de personen en dichtwerken, waarover het hier gaat, als globaal bij den lezer bekend aannemen en er mij toe bepalen, aan te toonen, wat deze grooten in geloof en kunst aandersten in het contact van bijbelstof en belletrie.

In den derden zang van het Verloren Paradijs zit de Zoon aan 's Vaders rechterhand op zijn hemeltrouwen en de engelen-legioenen staan rondom. Dan deelt de Vader het toekomstig lot van de menschheid mede en biedt genade aan, mits er zich onder de krachten des hemels een liefde aanbiedt, die zich mensch wil doen worden, om de schuld der menschheid te boeten.

Een stilte treedt in. Diepe ontroering vult den hemel en niemand waagt een woord.

Hij vroeg, maar 't heilig koor des hemels zweeg. Stil bleef de gansche hemel; niemand bood Als middelaar tot der menschen redding zich. Noch nam de last der schuld vrijwillig aan. — Zoo ware 't gansche menschelijke geslacht Den helledood onmijdbaar toegevalen.

Had niet de Zoon, die 's Vaders liefde deelt, Uit volle erbarming dus zich aangeboden: Vader, Gij gaft uw woord van heilgenade; zou Dat woord geen middel vinden als de snelste Van al uw boden, om uw scheps'lendom Te zoeken en tot allen ongeroepen en ongezocht te komen met zijn heil?

O Heil der menschheid, dat het nader komt!
Zij, eenmaal dood in zonden en verloren,
Kan tot de bron des levens niet meer komen;
Bezwaard met schuld en krachteloos tot heil,
Kan geen verzoening of rantsoen zij brengen:
Te diep verviel zij tot verderf en schuld.
O, Zie op Mij, op Mij. Ik bied mijn leven
Ter lossing van het hare. Laat uw toorn
Op Mij slechts rusten, Ik als zondaar gelden.
Om haren wil verlaat ik uwen schoot,
Vrijwillig mijd ik uwer glorie glansen;
Met vreugde zal Ik voor uw schepping sterven,
De wraak van schuld en zonden worde mijn!

In den achtsten zang treffen we een gesprek tusschen God en Adam aan, waaruit ik ook nog een korte strofe wil meedeelen.

Als Adam zich beklaagd heeft, dat de dieren het genot van aanraking met huns gelijken genieten, gaat de dichter voort:

En onmisnoegd antwoordt de Almacht hem:
„Een hoog geluk hebt ge, Adam, u verkoren
In 't kiezen van een metgezel. Gij wilt de lust
In 't midden van de lust niet eenzaam smaken.
Wat oordeelt dan de mensch van zijnen God?
Schijnt u mijn zaligheid dan ongenoegzaam?
Ik ben alleen van eeuwigheid
En niemand ken Ik, die op mij gelijkt
Of mij gelijk is. Met wie ga Ik om,
Als met de wezens, die Ik zelve schiep,
Oneindig dieper onder Mij, dan onder u
De wezens, die ik u tot vreugde gaf.“
Hij zweeg. Deemoedig sprak ik dan tot hem:
„De hoogte en diepte van uw eeuw'ge wegen
Te peilen, Opperwezen, daartoe reikt
Geen menschelijk verstand.“

Ik verzoek u den indruk, die deze strofen op u maken met die der andere vast te houden, tot we straks een conclusie zullen zoeken.

Dat ik niet heb gesproken over het episch of dramatisch dichtwerk van Grotius en Vondel, hoewel het in tijdsorde aan dat van Milton voorafgaat, vindt zijn reden hierin, dat van deze dichters bekend is, dat hun religieus standpunt niet Calvinistisch was. Voor onze conclusie zou een beschouwing daarover van geen absoluut gewicht kunnen zijn.

Wel is van belang, nog even na te gaan welk standpunt Voetius, de groote puritein, vader der puriteinsche precisheid, innam met betrekking tot het vraagstuk der verhouding van bijbelstof en belletrie.

Rechtstreeks daarover geschreven heeft hij niet. Deze kwestie kwam in de zestiende en zeventiende eeuw alleen aan de orde in verband met het tooneelspel, in welk verband we ook Beza's treurspel hebben ontmoet.

In zijn „Disputatio de Commoedijs“, in 1650 verschenen, keurt ook Voetius evenals de boven genoemde synodes, alle tooneelspel af en met name „Vertooning der Goddelijke en heilige dingen uit de Schrift“. Hij gaat zelfs nog verder en besluit eveneens, „dat de vertooningen, genomen uit de kerkelijke geschiedenissen of uit de martelaarsboeken of uit het leven der kerkvaders, niet moeten toegelaten worden.“ Het is natuurlijk het weren van deze stof uit den wuffen kring, dien het tooneel om zich verzamelde, wat Voetius — zeer terecht — wil bereiken. En dan zegt hij deze merkwaardige woorden, als hij alle redenen, die tegen tooneelvertooningen in het algemeen gelden, heeft opgesomd:

„Niets is er, dat zij kunnen uitnemen of ons tegenwerpen, tenzij misschien de voorbeelden van Nasiansenus (Gregorius van Nazianzus) en Beza, die heilige treur- en treurblij-eindende spelen hebben geschreven. Maar wij antwoorden: van het geschrift tot den tooneelhandel deugt de gevolgtrekking niet (non valet conclusio). Voetius wil zeggen: al keur ik het spelen van alle stof af, daaruit mag nog niet de conclusie getrokken worden, dat die afkeuring ook het schrijven van drama's geldt.“

In een slothoofdstukje van zijn „Disputatio“, dat het opschrift draagt: „De vragen, die nog met dit geschil samenhangen“, beantwoordt hij die, of het geoorloofd is, blij- en treurspelen te schrijven, nog eens rechtstreeks aldus: „Wij zeggen neen, zoo het geschiedt om te vertoonen. Buiten vertooning willen we dit vernuftig soort van poetiek niet bestrijden, want het kan geschieden op een wijze, die schrijver nog lezer schaadt“. Ook Voetius, de man die den tafeldronk, het dragen van lang haar voor mannen en het orgelspel bij den zang der gemeente verbood, heeft dus kunst en bijbelstof niet willen scheiden.

En Petrus Willewongel, zijn tijdgenoot, die in Amsterdam van aangezicht tot aangezicht stond tegenover Vondels opvattingen en praktijk, in dezen gesteund door de Amsterdamsche regeering,

doet in zijn „Oeconomia Christiana“ eveneens: „Het is iets anders, een stichtelijke komedie of tragedie te dichten en die te lezen, dan te spelen: schrijf spelen, maar speel niet“.

SEERP ANEMA.

VRAGEN VAN GEESTELIJK EN ZEDELIIK LEVEN

Het biljartspel.

Op een onzer Jongelingsverenigingen waren onderwerp van discussie het biljartspel en de vraag, of er plaats voor is in het leven onzer jongelui.

De gevoelens bleken verdeeld, en men besloot daarom in deze rubriek eenige voorlichting te vragen.

Men zal daarbij dan wel niet in de eerste plaats gedacht hebben aan voorlichting omtrent het geoorloofde van het biljartspel geheel op zichzelf beschouwd.

Daarover kan onder christenen, ook onder gereformeerde christenen, wel nauwelijks verschil bestaan.

In zijn doel: herstelling van kracht door ontspanning van den geest; en in het middel waardoor het dat doel zoekt te bereiken: verpoozende, aangename en gezellige bezigheid — beantwoordt 't ten volle aan de eischen, die men in 't algemeen aan 't spel behoort te stellen.

Voorts is er in de handelingen die erbij verricht worden niets, dat in strijd is met eenig gebod van de Wet Gods, en verheft de oefening van geest (opmerkzaamheid en berekening) en lichaam (oog en hand) het tot een onzer edele spelen.

Voeg hier nu bij de gymnastiek waartoe het dwingt en het gezellig verkeer dat het meebrengt — en we zijn het er allen over eens, dat het biljartspel een van de fijnste en veelzijdigste spelen is die we hebben.

Heel wat fijner dan het altoos min of meer ruwe voetbalspel, en fijner zelfs — en uit moreel oogpunt zeker niet meer aanvechtbaar — dan het kegel- en het kolfspel, dat bij onze vadersen zoo in eere was.

Als het biljartspel dan ook een spel was, dat men in eigen huis onder zijn bereik kon hebben, of althans op eigen terrein, in eigen familie- of vriendenkring kon spelen, en waardoor men voorts zichzelf in geenerlei verzoeking bracht — zou ik onze jongelui den raad geven, allerlei onbeduidende spelletjes, die geen andere verdienste (!) hebben dan dat ze den tijd doodden, op zij te zetten, en voortaan de noodige recreatie te zoeken bij het biljartspel.

In Engelsche en Amerikaansche Christelijke kringen — ook, in navolging daarvan, bij sommige Nederlandsche — won het mooie biljartspel dan ook zóó de harten, dat in elk centrum van het leven der Christelijke Jongelingsverenigingen (Y. M.C.A.) een biljart te vinden is.

Toch zou ik geen vrijmoedigheid hebben, deze voorbeelden ter navolging aan te prijzen.

Het is nu eenmaal niet anders: de dingen staan in de wereld niet op zichzelf. Ze zitten in allerlei verbanden die meespreken in hun waardeering — ook en niet het minst in hun bruikbaarheid voor christenen.

Zoo is het ook met het biljart.

Ik denk daarbij niet aan 't misbruik dat ervan gemaakt wordt: door jongemensen die er een hartstocht van maakten en er hun arbeidstijd aan ten offer brengen; door de maniakken die wat middel tot ontspanning moet blijven, tot doel maken van al hun inspanning en geen hooger roem kennen dan een kampioenschap te bemachtigen; door lieden die er een bron van inkomsten van maken door om geld te spelen; door ruwe klanten, die het een prachtgelegenheid vinden om hun vloek- en razie-zucht bot te vieren.

Dit alles zijn excessen, die evenmin op rekening van het biljartspel mogen geschreven worden, als het slapen in de kerk en de knoop in de collectiezak op die van het kerkgaan.

Het gevaar voor misbruik, ook van de beste gaven Gods, vergezelt ons, zondaars, overal, al was het maar alleen in de verdorvenheid van ons eigen hart.

Oók en niet het minst bij het spel, zelfs bij het onschuldigste.

Bij het biljartspel op zich zelf is het, naar het me voorkomt, niet grooter dan bij het knikken van onze jongens en het touwtje springen van onze meisjes. — Maar bij het biljart is er behalve het algemeene gevaar, nog een bijzonder gevaar.

De weelde van een biljart in zijn huis te hebben, kan nu eenmaal niet ieder zich veroorloven. En ook een Jongelingsvereniging zal, buiten het land van de multi-millionairs, wel zelden zoo rijk zijn, dat ze, zonder andere en hoogere belangen tekort te doen, ten genoee van haar leden een biljart zal kunnen aanschaffen.

Om te biljarten, moet men in de steden naar

een café-
of kroeg.
Nu is
een herb-
goede co-
Maar -
of levens
Een Cl-
ihans zijn
huisgenoe-
Dat te
tarizeesch
gevolg vt
tusschen
of meer l
het inner
En nu
eenmaal
en die tv
verzoekin
naar café
niet het n
bedenkeli
doorgaans
maar gen-
ner of pe
En die
eene die
in 't leven
mond kon
gebed aan
Conclus
len doen
Een off
Ja, een
Maar te
Christus
't Ziet
dergelijke
schijnen.
B.

OPV

Deze kl
ideaal van
maatschap
kwam mij
waardigde
Haar zo
school.

De onde
juffrouw,
dan een kl
oogenblik
dan gewoe
het houder
plaatsen, r
tigheden, c
haar terug

Dat moe
ernstige e
digde, die
ning van
van het be
middag st
van den d
gezag, tot
ander de
zweken.

Het pad
En die l
tot zijn w

Om te l
scholing d
alle ondu
vleesches
het kwaad
van dat kv
weer van l
een streelr
„alle maot
bekwamelij

Maar oo
hem aange

Jantje Pi
den dengde
knikkers a
tot kittelenc
of hand ga
de knikken
drijven. En
dezen laats
genen die c
ook maar

Van mor
gaan de to
zijn waard
op het pad
Thans p
En zie nu,
hem in het
brave vann

¹⁾ Zie het art. van Prof. J. Wille in den lustrumbundel „Christendom en historie“, dat den titel draagt: „De Gereformeerden en het tooneel tot omstreeks 1620“.